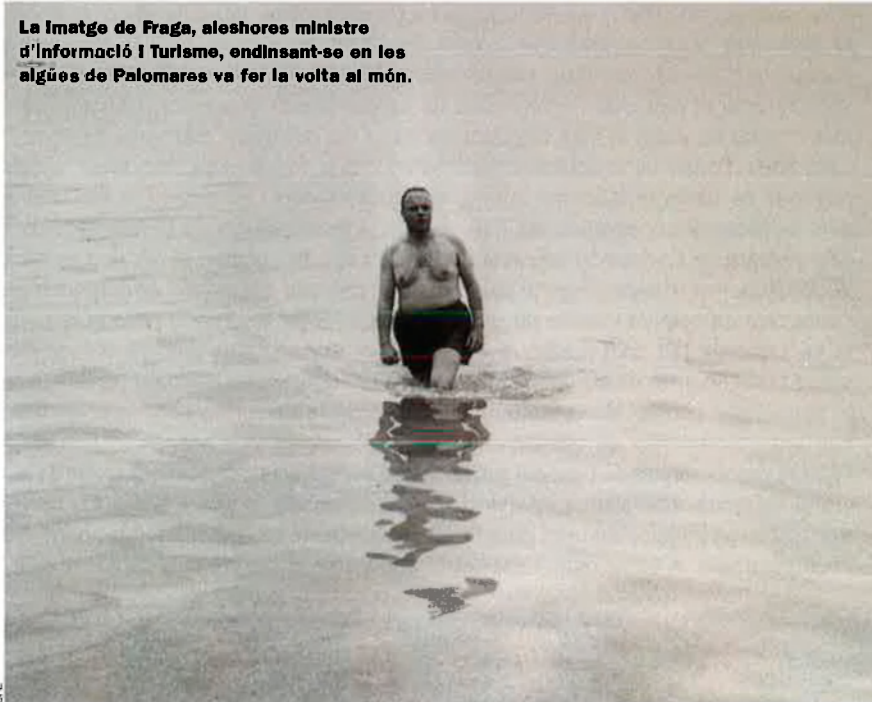

Cauen bombes, i ens diuen que plou

La imatge de Fraga, aleshores ministre d'Informació i Turisme, endinsant-se en les aigües de Palomares va fer la volta al món.

EFE

Quaranta anys després de l'accident nuclear de Palomares més d'un centenar de persones d'aquesta població continuen passant controls mèdics cada any. Tot i així, la gent s'esforça per oblidar un afer que els va posar en el primer pla de l'actualitat; un fet al qual va contribuir el ministre franquista de Turisme, Manuel Fraga Iribarne, que, per calmar l'opinió pública, es va mostrar en banyador davant la premsa mundial.

Els camperols de Palomares, un matí d'hivern de fa quaranta anys, van veure ploure bombes sobre els seus conreus. Aquest poblet del municipi de Cuevas de Almanzora, a Almeria, entrava, tot d'un cop, a formar part de l'atles mundial, sobretot perquè l'intent d'amagar aquell accident per part de les autoritats franquistes del moment va derivar en un escàndol de dimensions internacionals. L'actual alcalde pedani de Palomares, Juan

José Pérez, assegura que, tot i que cada any els mitjans de comunicació els ho recorden, la població avui dia viu en plena normalitat. "L'afer de Palomares es va fer famós perquè, evidentment, a ningú no li cauen quatre bombes atòmiques al damunt tots els dies. Però va ser el sensacionalisme de la premsa el que més mal ens va fer", explica l'alcalde.

Sigui com sigui, la veritat és que tan bon punt es va saber que les bombes de

Palomares eren atòmiques l'alarma es va escampar entre la població. Luisa Isabel Álvarez, duquesa de Medina Sidonia, es va fer popular defensant aferrissadament els interessos dels camperols afectats, acció que li va reportar el sobrenom de la "duquesa roja". Segons Álvarez, l'afer de Palomares va ser un escàndol i un assumpte molt greu, tant des del punt de vista humà com econòmic. "Hi havia 80 persones contaminades i se'n rifaven. Alguns havien menjat tomàquets amb plutoni durant una setmana", diu.

De fet, els estudis sobre la possible contaminació radioactiva han estat una constant durant aquests quaranta anys. Joan Merino, que havia treballat com a investigador al departament de Física de la Universitat Autònoma de Barcelona, va presentar el 2003 els resultats de la seva tesi doctoral sobre el cicle del plutoni al medi marí en el Mediterrani Occidental. "Els nivells de plutoni que vam trobar en el plàncton davant les costes de Palomares van ser comparables als de la resta del Mediterrani i, per tant, tot i que alguna mostra va detectar un nivell superior, no vam arribar a concloure que hi hagués cap tipus de contaminació generalitzada", diu Merino.

Tanmateix, aquest científic no treu importància a l'afer de Palomares, considerat per molts experts l'accident nuclear més greu que mai hi ha hagut a Espanya. "Tot i que és difícil comparar-lo amb altres accidents nuclears, com per exemple els de Vandellòs, les conseqüències que es podien derivar del cas de Palomares van ser molt més greus, sobretot perquè no hi havia cap protocol d'actuació".

Per evitar el perill que pogués comportar la contaminació radioactiva, els americans van fer una neteja dels camps de conreu on havien caigut dues de les quatre bombes i es van emportar gran quantitat de terra en barrils cap als Estats Units. "El problema —explica Merino— és que, tot i que no estaven preparades per explotar, com a conseqüència de l'impacte a terra les bombes van escampar urani i plutoni." A més, segons aquest expert, una de les bom-

Més potents que les d'Hiroshima el 1945

Eren les deu i vint del dilluns 17 de gener de 1966 quan un avió bombarder B-52 de la força aèria dels Estats Units xocava en ple vol amb l'avió nodrissa K-135, en el moment en què estava a punt de subministrar-li combustible. Segons va informar la premsa l'endemà a l'accident varen morir vuit persones i cinc van ser rescatades amb vida. L'accident havia succeït sobre el mar, davant la petita població andalusa de Palomares. Però ningú no va informar que el bombarder anava carregat amb quatre bombes d'hidrogen de set metres de llargada i 1,5 megatones, molt més potents que les que els americans havien llençat el 1945 sobre Hiroshima i Nagasaki. I ningú no sabia on havien anat a parar unes bombes que si bé era difícil que explotessin, perquè no havien estat prèviament encebades, en canvi podien estar llençant radiacions nuclears arreu.

Amb un secretisme dels més absoluts –tot i que la premsa ben aviat va començar a lligar caps– i sense que als camperols de la zona fossin informats de res –simplement se'ls va prohibir conrear els camps i abandonar el poble– va començar la recerca de les bombes amb mitjans inusitats i ben aviat en foren trobades tres, que havien caigut prop de Palomares i que en alguns casos havien començat a desprendre plutoni i urani per l'atmosfera. En mancava, però, una quarta. I aquesta havia caigut al mar. Un pescador de la població, Francisco Simó Orts –ben aviat conegut com a “Paco, el de la bomba”– havia observat des de la seva barca que un objecte sostingut per dos paracaigudes havia caigut al mar per enfonsar-se tot seguit de

manera molt ràpida. El seu testimoni fou fonamental perquè les autoritats nord-americanes poguessin localitzar l'artefacte a sis milles de la costa i a una profunditat encara desconeguda. I no fou fins després de gairebé tres mesos –el 7 d'abril de 1966– i amb uns mitjans insòlits, i després de superar diverses amenaces de catàstrofe, que els americans van poder recuperar la bomba i van permetre que el país en el seu conjunt pogués respirar tranquil.

L'episodi, més enllà del risc real que va comportar, va donar lloc a diverses situacions, algunes realment grotesques, com la del famós bany de l'aleshores ministre d'Informació, Manuel Fraga, juntament amb l'ambaixador americà Mr. Angier Piddle Duke, a la platja de Palomares, per demostrar que no hi havia perill de radioactivitat, en un moment en què la costa andalusa vivia en ple *boom* turístic.

L'afer de la bomba de Palomares va donar a conèixer també Luisa Isabel Álvarez, la duquessa de Medina Sidonia –ben aviat anomenada la “duquessa roja”– que es va convertir en l'abanderada dels interessos dels camperols, que al cap d'un any encara no havien cobrat les indemnitzacions promeses. I, més enllà de tot, va servir per intensificar l'antiamericanisme de l'esquerra espanyola, que va denunciar el Pacte de Madrid, firmat l'any 1953. Un pacte que havia convertit els Estats Units en el més ferm valedor del règim franquista i alhora permetia que els americans utilitzessin el territori espanyol en un camp d'experimentació per als seus assaigs nuclears.

La bomba de Palomares es troba actualment al National Atomic Museum a Albuquerque (EUA).

bes va caure a la llera d'un riu sec i les pluges posteriors van fer que l'aigua arrossegués els materials contaminats cap al mar.

Controls periòdics. Els estudis del nivell de contaminació que durant aquests anys s'han realitzat a Palomares han tranquil·litzat, almenys, l'alcalde. “Tenim plena confiança en les autoritats sanitàries i en la Junta de l'Energia Nuclear, que són els que porten els controls. En aquests moments hi ha un grup de 150 persones de Palomares, dels quals uns quants, de manera aleatòria, passen un control rutinari cada any i no han tingut cap problema”, explica Juan José Pérez.

Això no obstant, un dels principals problemes el van patir els camperols, que van haver d'abandonar els conreus durant setmanes. La duquessa de Medina Sidonia, Luisa Isabel Álvarez, va encapçalar les protestes dels pagesos de Palomares que reclamaven una indemnització. “Al final –diu Álvarez– els camperols no van ser compensats de manera justa. Van arribar a un acord amb els americans i aquests van pagar la dessaladora d'aigua que els camperols demanaven. Aquella dessaladora, però, va acabar destinada al turisme”.

La posició bel·ligerant de la duquessa de Medina Sidonia en aquest afer la va portar a la presó i a l'exili. Quaranta anys després, però, no ha perdut la

llengua esmolada. “El bany de Fraga Iribarne va ser una burla. El ministre va tractar d'idiotes tots els espanyols”. Segons ella, Palomares va ser “la conseqüència del tractat sobre bases que Franco va signar amb els Estats Units, que posava Espanya en les mateixes condicions que el Japó i permetia fer sobre el territori les operacions necessàries per carregar combustible. L'accident estava cantat, un dia tenia que passar”, opina. El més greu, segons Álvarez, és que el tractat deixava sota jurisdicció dels Estats Units qualsevol dany fet pels americans i això va perjudicar els camperols.

Xevi Camprubí